

TARTU ÜLIKOOL
HUMANITAARTEADUSTE JA KUNSTIDE VALDKOND
EESTI JA ÜLDKEELETEADUSE INSTITUUT

Kristiina Tomilova

MA- JA *DA*-INFINITIIVI KASUTUS VENE EMAKEELEGA EESTI KEELE
ÕPPIJATE PILGU LÄBI

Bakalaureusetöö

Juhendaja PhD Raili Pool

TARTU 2026

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen käesoleva lõputöö ise kirjutanud ning toonud korrekselt välja teiste autorite panuse. Töö on kirjutatud, lähtudes Tartu Ülikooli humanitaarteaduste ja kunstide valdkonna lõputööde nõuetest, ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega, sealhulgas on järgitud teaduseetika põhimõtteid.

Kristiina Tomilova

Lühikokkuvõte

Bakalaureusetöö keskendus eesti keele *ma-* ja *da-*infinitiivi kasutusele vene emakeelega eesti keele õppijate seas. Uurimisprobleemiks on leitud, et puudub ülevaade sellest, kuidas õppijad põhjendavad oma valikut *ma-* ja *da-*infinitiivi kasutamisel ning sellest, kuidas on see teema käsitletud eesti keele teise keelena õppevaras.

Uurimismeetodina kasutati introspektsiooni ja valjusti mõtlemise meetodit. Informantideks olid 18–23-aastased eesti keele õppijad, kellega viidi läbi intervjuud. Intervjuu käigus täitsid õppijad 13 lausest koosneva keeletesti ning selgitasid samaaegselt oma valikuid. Lisaks analüüsiti 18 III kooliastme ja gümnaasiumi õpikut, et hinnata teema käsitlust õppematerjalides.

Tulemused näitasid, et õppijate valikut mõjutab peamiselt infinitiiviga koos lauses esinev verb, samas kui infinitiivi kasutamine koos teiste sõnaliikidega mõjub õppijatele eksitavalt. Ebakindluse korral eelistatakse *da-*infinitiivi. Õpikute analüüs näitas, et vaid väiksem osa III kooliastmele ja gümnaasiumile mõeldud eesti keele kui teise keele õppematerjalidest käsitleb infinitiivide teemat ning enamasti esitatakse infinitiivikasutuse info kas semantiliste seostena või päheõpitavate reeglina. Õppijate selgitused kattuvad suuresti õpikute käsitusviisiga ning süntaktilist lähenemist praktiliselt ei esine.

Võtmesõnad: infinitiivid, keeleõpe, eesti keel teise keelena, õpikud, introspektsioon

Sisukord

Sissejuhatus	6
1. <i>ma</i> -infinitiivi süntaktilised funktsioonid lauses	8
1.1. <i>ma</i> -infinitiiv liitöeldise osana.....	8
1.2. <i>ma</i> -infinitiiv määrusena	8
1.3. <i>ma</i> -infinitiiv täiendina.....	9
2. <i>da</i> -infinitiivi süntaktilised funktsioonid lauses	10
2.1. <i>da</i> -infinitiiv alusena	10
2.2. <i>da</i> -infinitiiv sihitisena	10
2.3. <i>da</i> -infinitiiv määrusena	10
2.4. <i>da</i> -infinitiiv täiendina	11
2.5. <i>da</i> -infinitiiv muude lauseliikmetena	11
Vahekokkuvõte	12
3. E2 õpikute infinitiivide käsitlemise ülevaade	13
4. Meetod ja materjal	14
4.1. Introspektsioon teise keele omandamise uurimisel	14
4.2. Materjali kogumine ja analüüs	15
5. Infinitiivi valik ja põhjendused.....	17
I vahekokkuvõte.....	23
II vahekokkuvõte	27
6. Informantide üldised teadmised <i>ma</i> - ja <i>da</i> -infinitiivi kasutamisest	28
Kokkuvõte	30
Kirjandus	31
Eesti keele kui teise keele õpikud III kooliastmele ja gümnaasiumile	32
Использование <i>ma</i> - и <i>da</i> -инфинитива глазами изучающих эстонский язык с русским родным языком. Резюме	34
Lisa 1. E2 õpikute infinitiivide käsitlemise ülevaade	36

Lisa 2. Keeletesti lõppversioon.....	40
Lisa 3. Nõusolekuvorm	41

Sissejuhatus

Bakalaureusetöö teema valik tulenes autori huvist eesti keele teise keelena (edaspidi E2) õppijate keelekasutuse ning eesti keele grammatika vastu. Töö keskmes on *ma-* ja *da-*infinitiiv, mis täidavad eesti keele lausestruktuuris mitmesuguseid rolle ning on seetõttu olulised ka eesti keele kui teise keele õppes.

Varasemad infinitiividega seotud uurimused eesti keele kui teise keele valdkonnas on keskendunud peamiselt vene emakeelega eesti keele õppijate vigadele *ma-* ja *da-*infinitiivi kasutamisel. On leitud, et õppijad eksivad mõlema infinitiivi valikul ehk valitakse *ma-*infinitiivi seal kontekstis, kus eeldatakse *da-*infinitiivi ning vastupidi, mis näitab ebakindlust selle grammatilise kategooria kasutamisel (Guštšina 2012; Kivi 2013). Bakalaureusetöö uurimisprobleem on välja kasvanud tõdemusest, et puuduvad uurimused selle kohta, kuidas eesti keele õppijad ise infinitiivide kasutamisel oma keelelisi valikuid põhjendavad.

Vene emakeelega eesti keele õppijate jaoks teeb teema keerulisemaks asjaolu, et vene keeles puudub *ma-* ja *da-*infinitiivi vastandus ning kasutatakse ainult üht infinitiivivormi (*-mb-* lõpuline verbivorm). Nähtust, mille puhul õppijate lähtekeele ühele grammatilisele üksusele või keelendile vastab sihtkeeles mitu üksust või keelendit, nimetatakse *üks-mitu* suhteks (Kaivapalu 2007: 303). Nähtust peetakse traditsiooniliselt keeleõppijate jaoks keeruliseks (Ellis 1994: 307). Seni on teadmata, milliseid strateegiaid E2 õppijad infinitiivivalikul kasutavad: kas nad lähtuvad peamiselt verbi rektsioonist (nt *minema + ma-infinitiiv*), infinitiivi süntaktilisest rollist lauses (nt *da-*infinitiiv sihitisena), varasemast kasutuskogemusest või muudest teguritest.

Lisaks pole selge, kas ja kuidas on õppijatel kujunenud arusaam infinitiivide kasutusest ning mis on seda toetanud või takistanud. Samuti on uurimata, kuidas on *ma-* ja *da-*infinitiivi teema esitatud eesti keele teise keelena õppematerjalides ning kuidas üks või teine selle teema esitusviis peegeldub õppijate nüüdses keelekasutuses. Bakalaureusetöö eesmärk oli välja selgitada, kuidas vene emakeelega eesti keele õppijad põhjendavad oma valikuid *ma-* ja *da-*infinitiivi kasutamisel ning analüüsida, kuidas on vastav teema käsitletud eesti keele õppematerjalides. Informantideks olid täiskasvanud (vanuses 18–23 aastat), kes on nii põhikoolis kui gümnaasiumis õppinud eesti keele kui teise keele ainekava järgi. Informantidega viidi läbi vestlus, mille käigus lahendasid nad keeletesti ning põhjendasid oma vastuseid samaaegselt.

Uurimuse käigus otsiti vastuseid järgmistele uurimisküsimustele:

1. Kuidas on *ma-* ja *da-*infinitiivi teema käsitletud III kooliastme ja gümnaasiumi eesti keele õppematerjalides?
2. Kuidas oskavad õppijad oma valikuid põhjendada?
3. Millele toetudes teevad õppijad infinitiivivalikuid oma keelekasutuses?
4. Kuidas õppijad seostavad *ma-* ja *da-*infinitiivi kasutust üldhariduskooli eesti keele kui teise keele tundides õpitud materjaliga?

Bakalaureusetöö teoreetiline osa koosneb kahest peatükist, kus selgitatakse eraldi *ma-* ja *da-*infinitiivi süntaktilisi funktsioone. Järgmises peatükis võetakse kokku eesti keele teise keelena III kooliastme ja gümnaasiumi õpikute infinitiivide käsitus. Eraldi peatükina on välja toodud uurimismeetodi laiem selgitus ning uurimismaterjali ja selle analüüsi kirjeldus. Töö empiirilises osas analüüsiti informantide sooritatud keeletesti tulemusi ja põhjendusi, milleks kasutati kvalitatiivset sisuanalüüsi.

1. *ma*-infinitiivi süntaktilised funktsioonid lauses

ma-infinitiiv esineb lauses kõige sagedamini määruse rollis või liitöeldise koosseisus. Infinitiivi kasutust ja funktsiooni lauses aitab määrata eelkõige selle verbi tähendus, millega infinitiiv ühendub. (Penjam 2008: 158)

1.1. *ma*-infinitiiv liitöeldise osana

Allpool on jagatud *ma*-infinitiivi liitöeldise osana esinemise juhtumid põhiverbi tähenduse järgi. Esimene rühm verbe väljendab ingressiivsust ehk situatsiooni algust. See jaguneb omakorda kolmeks alarühmaks: *hakkama*, *asuma* väljendavad tegevuse neutraalset algust (*hakkas töötama*); *lööma*, *panema* ning onomatopoeetilised ja kirjeldavad verbid nagu *lahvatama*, *purskama* väljendavad tegevuse intensiivset või järsku algust (*silmad löid särama*, *auto lahvatas põlema*), liikumisverbid nagu *minema*, *tulema* väljendavad tegevusse suundumist. (Erelt 2017: 792)

Liitöeldist moodustavad samuti modaalkonstruksioonid verbiga *pidama*, mille abil väljendatakse kohustust või vajalikkust (*pean õppima*) ning mõnikord ka kaudset infot (*ta pidi juba tulema* ehk *väidetavalt on juba tulnud*). Verb *pidama* ei esine keeles iseseisvalt, seega üleval toodud konstruksioonid on võimalikud ainult koos *ma*-infinitiiviga. (Penjam 2008: 174–183)

ma-infinitiiv on lisaks ka kausatiiv- ehk tegevuse põhjustamist väljendava konstruksiooni osa, mis esineb verbidega *panema*, *ajama* jms (*ajab mind naerma*). Nende abil väljendatakse põhjustamist või pehmemat ning tugevamat mõjutamist (vrd *meelitama* → *sundima*). (Penjam 2008: 190–194)

1.2. *ma*-infinitiiv määrusena

ma-infinitiivi kõige sagedasem süntaktiline funktsioon on määrus, mis väljendab tegevuse eesmärki või sihti, eriti koos liikumisverbidega. Sellistes konstruksioonides täpsustab *ma*-infinitiiv põhiverbi tegevuse eesmärki või kavatsust. (Penjam 2008: 158). *ma*-infinitiivi latiiivset ehk suunda väljendavat tähendust võib tõlgendada kas sihtkoha või otstarbena. Liikumisverbidega konstruksioonides väljendab *ma*-infinitiiv sihtkohta juhul, kui lauses puudub eraldi sihtkoha laiend (nt *ta läks ujuma*), kuid otstarvet siis, kui sihtkoht on lauses juba väljendatud (*ta läks ujulasse ujuma*). (Erelt 2017: 794)

Määruslikku *ma*-infinitiivi nõudvate konstruktsioonide alla paigutuvad mitmed konstruktsioonid. Näiteks sisaldub nendes *jääma*-verb, kui seda kasutatakse kas seisundis püsimise väljendamiseks või ahelverbi koosseisus (nt *jään ootama*), samuti verbid tähenduses „väga tahtma minna“ nagu *kippuma, kibeleva (kibeles lahkuma)*, võimalikkust või piisavust väljendavad verbid nagu *pääsema, mahtuma (mahtus istuma)*, tegevusse sattumist väljendavad verbid nagu *sattuma, juhtuma (juhtusin kuulma)*, transitiivsed edasiandmist väljendavad verbid nagu *viima, saatma (saatis poja pesema)* ning kausatiivse tähendusega verbid nagu *kutsuma, nõudma (kutsus tuppä sööma)*. (Erelt 2017: 792–794)

Samuti on välja toodud otseselt sobivust väljendavad verbid ja omadussõnad nagu *sündima, kõlbama, sobiv, kohane* (nt *ta kõlbab tehases töötama*), kuid sõltuvalt kontekstist ja nende sõnade tähendusest võivad need nõuda ka *da*-infinitiivi (nt *toit kõlbab süüa*). Siinkohal seisneb erinevus selles, et *ma*-infinitiiviga konstruktsioonis on tegemist tegija ja tema sobivusega, samas kui *da*-infinitiivse konstruktsiooni puhul on tegemist objektiga, millest räägitakse, ning tema omadustest millekski kasutamiseks. (Penjam 2008: 96, 159, 255; Erelt 2017: 794)

1.3. *ma*-infinitiiv täiendina

Mõnikord esineb *ma*-infinitiiv ka täiendi rollis, olles seotud nimisõnaga ning väljendades tegevust või eesmärki. See tuleb esile deverbaalnoomenitega konstruktsioonides, kus viimane võib olla kas ees- või järelpositsioonis, näiteks *elama asumine, saatmine rahu tagama*. (Penjam 2008: 197)

2. **da-infinitiivi süntaktilised funktsioonid lauses**

da-infinitiiv võib esineda lauses ükskõik millises süntaktilises funktsioonis, kuid peamised on alus, sihitis, otstarbemäärus ja täiend (Erelt 2017: 771). *da*-infinitiiv esineb eesti keeles umbes kaks ja pool korda sagedamini kui *ma*-infinitiiv (Penjam 2008: 199). Penjami uurimus *ma*- ja *da*-infinitiiviga konstruktsioonidest 20. sajandi eesti kirjakeeles näitas, et „...*ma*-infinitiivi võimalused eri lauseliikmete positsioonis esineda olid märksa piiratumad: *ma*-infinitiiv esines peaaegu ainult adverbiaalina ning liitpredikaadi koosseisus, ülejäänud kasutused olid marginaalsed“ (Penjam 2008: 199).

2.1. ***da*-infinitiiv alusena**

Aluse rollis esineb *da*-infinitiiv kõige tüüpilisemalt kogejalauses, kus tegelik tegija ei ole lauses nimetavas, vaid alal- või alaleütlevas käändes. *da*-infinitiiv alusena määrab tavaliselt seisundit, tundeid, õnnestumisi jms (nt *on hea meel aidata*). (Erelt 2017: 772)

2.2. ***da*-infinitiiv sihitisena**

da-infinitiivi sihitisena saab jagada kaheks variandiks. Esiteks täidab *da*-infinitiiv sihitise funktsiooni lauses, kus infinitiivi tegevust teeb sama isik, mis põhilauses. Sel juhul väljendab *da*-infinitiiv tavaliselt soovi ja oskust (nt *soovib kinno minna, oskab kiiresti joosta*). Samuti võib *da*-infinitiiv sihitisena esineda verbidega *pidama, arvama, lugema, tunnistama* koos saavas käändes noomeniga, kui need väljendavad hinnangut või arvamust (nt *peab vajalikuks spordiga tegeleda*). Teine variant on *da*-infinitiiv sihitisena lauses, kus infinitiivi tegevuse teeb põhilauses objektina või alalütlevas käändes määrusena väljendatud isik. Seda konstruktsiooni võimaldavad verbid väljendavad palumist, lubamist, aitamist jms (nt *ema palus mind aidata; aitan sul kodutööd teha*). Mõned verbid lubavad ainult alalütleva käändega konstruktsiooni, näiteks *soovitama, soodustama* ja *võimaldama* (*soovitas mul arsti poole pöörduda*), kuna need väljendavad pehmemat mõjutamist võrreldes eeltoodud verbidega. (Erelt 2017: 776)

2.3. ***da*-infinitiiv määrusena**

da-infinitiiv määrusena täidab vaid otstarbemääruse rolli, mille võib asendada saavas käändes deverbaalnoomeniga (*-miseks*). Tavaliselt kasutatakse *da*-infinitiivi määrusena koos *olema*-verbiga (nt *mul on palju õppida*), sobivust väljendavate (*sobima, kõlbama*; nt *kõlbab*

süüa), andmist või suunda väljendavate verbidega (*andma, viima, tooma*; nt *annab lugeda*). (Erelt 2017: 780)

2.4. *da*-infinitiiv täiendina

da-infinitiiv täidab ka täiendi ehk atribuudi rolli. Sel juhul võib selle asendada omastavas käändes deverbaalnoomeniga (*-mise*). On ees- ja järelatribuut, kus esimene tähendab tegevust või protsessi ning teine osalist tegevust. *da*-infinitiiv täiendina kuulub lauses kokku nimisõnadega, mis väljendavad soovi, eesmärki, kohustust, käsku ja võimet. Näiteks lause *Mul on soov reisida* väljendab soovi ning infinitiivi on võimalik asendada omastavas käändes deverbaalnoomeniga fraasiga (nt *reisimise soov*). *da*-infinitiiv omadussõnalisel funktsioonil esineb kahel erineval süntaktilisel kujul. Täiendina esineb see nimisõna laiendina (*kiita lugu*). Öeldistäite rollis esineb aga sama konstruktsioon *olema*-verbi kõrval ning väljendab hinnangut kogu olukorrale (*see pole kiita*). Viimane konstruktsioon kannab sageli pigem negatiivset hinnangut. (Erelt 2017: 783)

2.5. *da*-infinitiiv muude lauseliikmetena

Vähem produktiivsemad, kuid siiski keeles esinevad lauseliikmete rollid *da*-infinitiivil on esinemine üldlaiendina ja liitöeldise osana. Üldlaiendina esineb *da*-infinitiiv tavaliselt verbidest *teadma* või *ütleva*, et väljendada üldisemat teadmist või arvamust (nt *minu teada on ta abielus*). Samuti esineb *da*-infinitiiv öeldistäitena ning väljendab tegevuse tähendust lauses, kus aluseks on kas teine infinitiiv või deverbaalnoomen (nt *olla tõeline sõber on abistada kaaslast hädas*). *da*-infinitiiv öeldisena esineb tavaliselt tingimus-, otstarbe-, võrdlus-, käsk- ja küsilause ja väljendab hüpoteetilist, võimalikku või soovitatud tegevust (*kui sulle lips ette siduda, näed sa päris viisakas välja*). (Erelt 2017: 786)

da-infinitiiv liitöeldise osana esineb lauses kahel juhul. Esiteks saab ta olla ahelverbi koosseisus, mis täpsustab tegevust. Need on koloratiivverbid (näitavad, kuidas tegevus toimub; nt *ta nokitses tööd teha*), modaalverbid (võimalus või lubatus; nt *saab tulla*), proksimatiivverbid (tegevuse toimumine vahetult lähedases tulevikus; nt *maja ähvardab kokku kukkuda*) ning kausatiivverb *laskma* (nt *naaber laseb majal laguneda*). Teiseks esineb *da*-infinitiiv umbisikulisust ja passiivsust väljendavates konstruktsioonides koos *saama*- ja *olema*-verbidega (nt *see on mulle teada*). (Erelt 2017: 788)

Vahekokkuvõte

ma- ja *da-*infinitiivi süntaktiliste funktsioonide teoreetilisest ülevaatest selgus, et *da-*infinitiivil on võrreldes *ma-*infinitiiviga peaaegu kaks korda rohkem süntaktilisi funktsioone. *ma-*infinitiivil on kokku kolm süntaktilist funktsiooni: liitöeldise osa, määrus ja täiend, millest viimane on pigem haruldane nähtus. Ülejäänud lauseliikmete rollid ei ole *ma-*infinitiivi puhul üldse võimalikud. *da-*infinitiivil on omakorda seitse süntaktilist funktsiooni, millest sagedasemad on alus, sihtis, otstarbemäärus ja täiend ning haruldasemad on liitöeldise osa, öeldistäide ja üldlaiend. See tähendab, et *da-*infinitiiv võib võtta ükskõik millise lauseliikme rolli.

3. E2 õpikute infinitiivide käsitluse ülevaade

Siinses peatükis on esitatud III kooliastme (7.–9. klass) ja gümnaasiumi eesti keele kui teise keele õpikute infinitiivide käsitus. Analüüsiks valiti nimelt nende õppeastmete õpikud, kuna just nendes astmetes õpetatakse grammatikat süsteemselt. Õppematerjalide analüüsi eesmärk oli saada ülevaade infinitiivide teema selgitusest ning võrrelda õpikute käsitlust õppijate põhjendustega, mis on kogutud bakalaureusetöö uurimuse jaoks läbi viidud vestluste käigus. Kokku analüüsiti 18 õpikut, millest 11 õpikus ei käsitletud infinitiivide teemat üldse. Analüüsist selgus, et on mitu varianti, kuidas eesti keele teise keelena õpikud infinitiivide käsitlust selgitavad (vt terviklikku ülevaadet III kooliastmele ja gümnaasiumile mõeldud E2 õpikute infinitiivikäsitlusest lisast 1).

Üks viisidest on toetuda infinitiivi ees oleva verbi semantilisele tähendusele. Näiteks on 7. klassi õpikus öeldud, et *ma-* ja *da-*infinitiivi kasutamine sõltub konkreetsest tegusõnast ning need tegusõnad on esitatud tabeli kujul (Krall, Saarso & Sõrmus 2007: 105). Teine võimalus on tuua välja mõned kõige sagedamini kasutatavad verbid, mis nõuavad üht või teist infinitiivi, ning lisada nende juurde näitelauseid. Nii on tehtud ühes gümnaasiumiõpikus (Kitsnik 2019: 74, 85), kus on välja toodud kolm pealkirja „*hakkama + ma-*infinitiiv“, „*pidama + ma-*infinitiiv“ ning „*tahtma + da-*infinitiiv“ ja on lisatud mitu näitelauseid. Kolmas variant on jagada infinitiivide kasutust kategooriateks, nagu on tehtud kahes õpikus. Näiteks on öeldud, et *ma-*infinitiivi kasutatakse liikumist ja aktiivset tegevust väljendavate verbidega nagu *minema*, *sõitma* ja *õppima* (Siirak 2015: 8, 9), *da-*infinitiivi tuleb aga kasutada näiteks soovi, võimalust või suhtumist väljendavate verbidega nagu *võima* ja *soovima* (Siirak 2014: 25, 26). Kahes õpikus on samuti öeldud, et *da-*infinitiiv käib ka koos küsisõnadega nagu näiteks *kuhu* ja *kuidas* (Krall, Saarso & Sõrmus 2007: 106; Siirak 2014: 26).

Teistest eristusid kaks õpikut, kus infinitiivide teemat käsitletakse eesti keele süntaksi vaatepunktist. Kuigi infinitiivide teemat ei olnud kummaski õpikus otseselt käsitletud, on siiski mainitud nende süntaktilised funktsioonid. 8. klassi õpiku *ma-*infinitiivi käändeliste vormide teema all on öeldud, et *ma-*infinitiiv väljendab sihtkohta ja teise tegevuse suhtes järgnevat tegevust (Krall, Saarso & Sõrmus 2004: 127). 11. klassi õpikus on infinitiivide rolle mitu korda mainitud lauseliikmete teema all, seejuures on koos näitelausetega välja toodud, et *ma-*infinitiiv võib esineda öeldise ja määruse rollis ning *da-*infinitiiv võib olla alus, öeldistäide ja täiend (Rüütli, Viilipus 2008: 10, 19, 46, 55, 96).

4. Meetod ja materjal

4.1. Introspektsioon teise keele omandamise uurimisel

Kuna bakalaureusetöö üks eesmärk oli teada saada, millele toetuvad eesti keele õppijad oma keelevelikuid tehes, kui kasutavad *ma-* ja *da-*infinitiivi, siis **introspektsioon** ning **valjusti mõtlemine** osutusid selle töö jaoks parimaks andmete kogumise meetodiks. Introspektsioon tähendab suulist andmete kogumist, mille käigus ütleb informant välja oma mõtteid ja põhjendusi esitatud ülesande või küsimuse kohta. Introspektsioon teise keele omandamise uurimisel aitab välja selgitada, millised teadmised on informandil sihtkeelest ning millel need teadmised põhinevad (Gass, Mackey 2000: 2, 8). Valjusti mõtlemine (ingl *thinking aloud*) on üks introspektsiooni harudest. Erinevus seisneb selles, et introspektsiooni kasutamisel võib inimene avaldada oma mõtteid vahetult peale ülesande sooritamist, kuid valjusti mõtlemine eeldab samaaegset mõtete avaldamist ülesande sooritamise hetkel. (Gass, Mackey 2000: 10). Selle vastandiks on retrospektsioon ehk edasilükatud enesevaatlus, kuid siinses töös seda ei kasutatud.

Introspektsiooniliste meetodite rakendamisel tuleb arvestada mõningate piirangutega. Näiteks tuleb silmas pidada, et vastaja ütleb välja ainult seda, millest ta on ise teadlik, kuid mõned olemasolevad teadmised võivad olla alateadlikud. Lisaks võib valjusti mõtlemine põhjustada informandil ka tähelepanu hajumist, mistõttu võib ta arutatavast teemast kõrvale kalduda ning katse ajal ebaolulistest asjadest rääkida. (Chomsky 1980: 128, 237)

Introspektsiooni kasutamisel tuleb silmas pidada nelja olulist aspekti, millest esimene on valimi suurus. Kuigi introspektiivsetes uurimustes on olnud nii kaks kui ka 50 osalejat, peetakse siiski kümmet informanti kõige tavalisemaks arvuks. Oluline on, et valim võimaldaks saada vastustest võimalikult laia perspektiivi. Intervjuu kestus mängib samuti olulist rolli. Harilikult kestab introspektiivne intervjuu kuni üks tund, kuna pikema vestluse puhul võib informandi väsimuse tõttu vastuste kvaliteet langeda. Introspektiivsete intervjuude puhul soovitatakse teha pilootkatse, et saada umbes aru, kuidas hakkavad vastaja mõtted liikuma, millised võivad olla ülesande puudused jne. Viimaseks on meetodite kombineerimine, mis tähendab, et paremaks tulemuseks oleks mõttekas kasutada introspektsiooni juures ka mõnd andmekogumisülesannet (nt küsimustik või keeletest). (Banerjee 2004: 8–9)

4.2. Materjali kogumine ja analüüs

Bakalaureusetöö informantideks oli kümme vene emakeelega eesti keele õppijat vanuses 18–23 aastat. Kõikide informantide eesti keele oskuse tase on tasemeeksami tulemuste põhjal vähemalt B2 ning kõik nad on gümnaasiumis õppinud eesti keelt teise keelena. Informandid on leitud lumepallivalimi (ingl *snowball sampling*) ehk inimestevaheliste kontaktide kaudu. Lumepallivalim on üks levinuimatest valimimeetoditest, mida kasutatakse kvalitatiivsetes uurimustes. Meetodi keskmes on võrgustikud ja inimeste soovitusel. Alustades väiksemast hulgast informantidest, kes vastavad uurimiskriteeriumidele, leitakse nende inimeste soovitusel kaudu teisi osalejaid. (Parker, Scott & Geddes 2019: 3) Kõik uurimuses osalenud informandid on andnud kirjaliku nõusoleku oma andmete kogumiseks ja töötlemiseks (vt lisast 3).

Analüüsitav materjal on kogutud autori koostatud 13 lausega keeletestist, kus igas lauses pidi valima *ma-* või *da-*infinitiivi. Laused on koostatud nii, et oleksid esindatud peamised infinitiivide süntaktilised funktsioonid ning õppijatele tuttavad ühendid. Keeletesti laused on bakalaureusetöö autor koostanud iseseisvalt, toetudes „Eesti keele süntaksile“ (Erelt, Metslang 2017) ja Pille Penjami doktoritööle (2008). Laused olid peaaegu tasakaalus: kuus nendest on *ma-*infinitiiviga ning seitse *da-*infinitiiviga, kuna *da-*infinitiivil on rohkem süntaktilisi funktsioone. Igal informandil paluti valikut tehes põhjendada seda samaaegselt. Pärast lausete käsitlemist küsiti informantidelt ka järgmisi küsimusi:

- 1) millise süsteemi järgi valitakse infinitiivi,
- 2) kuidas oli see teema õpetatud koolis,
- 3) kas on midagi, mis on infinitiivide teema juures keeruline,
- 4) kas on midagi, mis on seni arusaamatu,
- 5) kust leitakse abi infinitiivide kasutamisel?

Vastused pandi kirja samal ajal ning täpselt nii, nagu informant rääkis. Vestlusi ei lindistatud, kuna selleks polnud vajadust. Kõik intervjuud toimusid informantide soovil vene keeles, sest oma emakeeles said nad anda kõige põhjalikuma vastuse. Üldiselt ei mänginud intervjuu keel informantide jaoks olulist rolli, kuid mõned tõid selgelt välja, et tahaksid vestelda vene keeles. Iga intervjuu kestis 20–30 minutit, peamiselt oli tegemist silmast silma kohtumistega, mõned intervjuud viidi läbi Google Meeti keskkonnas. Sel juhul andsid informandid oma osalemise nõusoleku kirja teel. Enne andmete kogumist tehti ka pilootkatse, et välja selgitada ülesande puudusi. Kuna kitsaskohti ei ilmnenu, kaasati pilootkatses saadud vastused analüüsi koos teiste informantide vastustega.

Andmete analüüsimiseks on kasutatud kvalitatiivset sisuanalüüsi, sest kõik andmed on saadud vaba vastuse vormis ning hõlmavad endas mitut erinevat aspekti, millele vastajad toetusid. Analüüsi käigus võeti kõik saadud vastused vaatluse alla lausete kaupa ning tehti nendest kokkuvõtte iga konstruktsiooni ja infinitiivi süntaktilise funktsiooni kohta. Iga informandi vastused on kodeeritud ning esitatud vormis INFO.

5. Infinitiivi valik ja põhjendused

Siin on esitatud kokkuvõtlikud tulemused keeletestis sisaldunud lausete kaupa ning fragmendid intervjuudest. Laused on grupeeritud põhimõttel, et laused 1–6 eeldavad *ma*-infinitiivi ning 7–13 *da*-infinitiivi kasutamist. Selguse mõttes on lausesse sobiv infinitiiv alla joonitud. Iga lause juures käsitletakse esimesena *ma*-infinitiivi ja teisena *da*-infinitiivi valimise põhjendusi, sulgudes on lisatud konkreetse variandi valinud informantide arv. Õppijatega läbi viidud keeletestis olid laused pandud juhuslikus järjestuses (vt keeletesti lõppversiooni lisast 2). Intervjuu osad on esitatud terviktekstiks redigeeritud kujul. Venekeelsetest intervjuudest võetud tsitaadid on tõlkinud eesti keelde bakalaureusetöö autor, sulgudes on esitatud venekeelne originaaltekst. Järgnevalt on toodud 13 keeletesti lauset, kus informandid pidid valima, kumba infinitiivi kasutada, ning selgitama oma valikut.

1. Mari hakkas (tegelema/tegeleda) kergejõustikuga sellest aastast.

a. Tegelema (9)

Üheksa kümnest informandist valisid selles lauses *ma*-infinitiivi ja enamus nendest põhjendasid seda *hakkama*-verbi konstruktsiooniga. See tähendab, et informandid on teadlikud, et *hakkama*-verb nõuab endaga koos alati *ma*-infinitiivi. INF1 tõi välja, et *hakkama*-konstruktsioon tähistab tegevust, mis tähendab, et miski toimub/hakkab toimuma (näide 1). Õppijate sõnul on see kindel konstruktsioon, mille nad on koolis ära õppinud. Ainult üks nendest üheksast informandist ütles, et valis infinitiivi tunde järgi. Kui aga intervjuu lõpus oli küsitud, kuidas teeb õppija enda jaoks selgeks, millal ja millist infinitiivi valida, ütles ta, et *hakkama*-konstruktsioon reeglina on talle tuttav.

(1) [Koolis] räägiti, et on tegevusverbid, kus mõtteliselt sooritatakse midagi..
(Говорили, что есть глаголы действия, где по смыслу что-то совершается..)
(INF1)

b. Tegeleda (1)

Ainult INF3 valis selle lause puhul *da*-infinitiivi, kuid oma valikut põhjendas tõi ta välja, et teab, et koos *hakkama*-verbiga käib kindel reegel. Vaatamata sellele ei teadnud informant täpselt, kumba infinitiividest tuleb kasutada (näide 2).

(2) *da*-infinitiiv, sest on *hakkama*. See on reegel. (*da*-infinitiiv, потому что *hakkama*. Это правило.) (INF3)

Tuli välja, et õppijad ei toetu *hakkama*-konstruktsiooni puhul asjaolule, et *hakkama*-verb väljendab ingressiivsust ehk tegevuse algust, mis nõuaks omakorda *ma*-infinitiivi. Õppijate sõnul kuulub see verb eraldi *ma*-infinitiivi nõudvate verbide rühma. Mõned nimetasid seda kategooriat tegevusverbideks (vene k *глагол действия*).

2. Pidid (sooritama/sooritada) selle testi juba eelmisel nädalal.

a. Sooritama (10)

Kõik informandid valisid selle lause puhul *ma*-infinitiivi, põhjendades seda *pidama*-konstruktsiooni reeglina. Ühelgi õppijal ei tekkinud kahtlust ning keegi ei teinud oma valikut puhtalt tunnetuse järgi. Nagu ka *hakkama*-konstruktsiooni puhul tõid vastajad välja, et see on kindel reegel, mille nad on kooliõpingute jooksul ära õppinud. Ühe informandi jaoks kuulub *pidama*-verb samuti tegevusverbide alla (näide 3).

(3) *Pidama* on tegevusverb. Tean kõiki tegevusi ja tundeid koolist, õppisin need pähe.

(*Pidama* – это глагол действия. Все действия и чувства со школы знаю, учили наизусть.) (INF1)

Selgus, et õppijad ei toetu ka siinkohal verbi funktsioonile ega lause kontekstile, vaid valikut tehes meenutavad, kuhu rühma kuuluks infinitiivi nõudev verb.

3. Ta on võimeline seda (tegema/teha).

a. Tegema (2)

Ainult INF2 ja INF5 kümnest vastajast valisid selles lauses *ma*-infinitiivi. INF2 tõi *võimeline olema* konstruktsiooni konkreetse verbirühma alla, mis tema meelest nõuavad alati *ma*-infinitiivi. Näiteks tõi ta *pidama*-, *hakkama*- ja *võima*-verbi. Kuigi sama informant valis lauses *Ma võin võtta koti kaasa* koos *võima*-verbiga *da*-infinitiivi, mis oli õige, võib arvata, et õppijal on oma süsteem, mille järgi infinitiivi valida (näide 4).

(4) *Hakkama*, *võima* ja midagi veel, need on *ma*-infinitiiviga. *Pean* ka. (*Hakkama*,

võima и что-то еще – это *ma*-infinitiv. *Pean* еще.) (INF2)

Teise vastaja sõnul on *valmis olema* ja *võimeline olema* sama rühm fraase, mis nõuab omakorda *ma*-infinitiivi (näide 5).

(5) *Valmis* ja *võimeline* lähevad ühte rühma. (*Valmis* и *võimeline* в одну группу.) (INF5)

b. Teha (8)

INF1, INF7 ja INF10 sarnastasid *võimeline olema* konstruktsiooni *saama-* ja *võima-* verbidega, mis nõuavad *da*-infinitiivi. Sellele toetudes valisid nad ise ka *da*-infinitiivi (näited 6–8).

- (6) Vabas kõnes ütlesin *teha*, aga kirjas kontrolliksin. Ma väga kahtlen. *Võimeline olema* on tegevusverb ja ka tundeverb, tähendab, et sa saad midagi teha, aga potentsiaalselt ei tee tegelikult midagi. Võib ka *saab*-verbiga asendada ja *saab* on *da*-infinitiiviga. (В обычной речи сказал бы *teha*, в письменной бы проверил. Очень сомневаюсь. *Võimeline olema*, глагол действия и чувства, ты можешь что-то делать, но потенциально, на самом деле, ничего не делаешь. Можно заменить *saab* и с *saab da*-infinitiiv.) (INF1)
- (7) *On võimeline* konstruktsioon on analoogiline *saab*-verbile. *Saab*-verbiga on *da*-infinitiiv. (*On võimeline* – это аналог *saab*, *saab* – *da*-infinitiiv.) (INF7)
- (8) Kui *ma võin* on *da*-infinitiiviga, siis võib-olla *võimeline* on ka. (Если *ma võin* с *da*-infinitiiv, то и наверное и *võimeline* так же.) (INF10)

INF3 ja INF9 täheldasid, et lauses puudub liikumine või (kestev) tegevus, mis nõuaks *ma*-infinitiivi, sellepärast panid nad *da*-infinitiivi (näited 9 ja 10).

- (9) Mingit liikumist ei ole. (Никакого движения нет.) (INF3)
- (10) Ei ole mingit kestva tegevust või sõnu, mis osutaksid *ma*-infinitiivile. (Нет продолжительного действия или других слов, которые бы указывали на *ma*-infinitiiv.) (INF9)

INF4 sarnastas seda lauset keeletesti lausega *reisida on tore*, mis oli enne *võimeline olema* ühendit, ja põhjendas seda *on*-verbivormiga. See tähendab, et informandil oli välja kujunenud arusaam, et kui lauses esineb *olema*-verbi oleviku 3. pööre, tuleb kasutada *da*-infinitiivi. Vastaja lisas, et kui lauses on *olema*-verbi mingi teine pöörde-/ajavorm, siis tuleb kasutada *ma*-infinitiivi (vrd *ema oli valmis mind aitama*).

See konstruktsioon osutus terveest keeletestist kõige keerulisemaks ning tekitas kõige rohkem mõtteid ja kahtlusi. Põhjendused näitavad, et õppijad ei toetu sugugi infinitiivi süntaktilisele funktsioonile, vaid infinitiiviga seostuva verbi või fraasi tähendusele. Vastused näitavad, et selline strateegia võib mõnikord olla eksitav. Ka varasemad uurimused näitavad, et ühend *võimeline olema* + *ma*-infinitiiv on olnud vene emakeelega eesti keele õppijate jaoks raske. Maria Rataspea uurimus „Vene abiturientide vead eesti keele verbirektsioonis“ näitas

samuti, et tema läbi viidud keeletestis oli *võimeline olema* ühend, kus tehti kõige rohkem vigu. Vaid 32% vastajatest valisid siinkohal õige infinitiivi. (Ratassepp 2005: 122).

4. Jüri läheb homme eksamit (kirjutama/kirjutada).

a. Kirjutama (9)

Vastused olid enamjaolt sarnased: INF1, INF2, INF8 ja INF9 paigutasid *minema*-verbi tegevusverbide ning INF4, INF6, INF7 ja INF10 liikumisverbide alla (näide 11).

(11) Liikumisverbidega on alati *ma*-infinitiiv. (С глаголами движения всегда *ma*-infinitiiv.) (INF10)

b. Kirjutada (1)

Ainult INF3 valis selles lauses *da*-infinitiivi, põhjendades seda nii, et see kõlab tema meelest paremini ning et *minema*-verbiga on sõltuvalt kontekstist võimalik kasutada nii *ma*- kui ka *da*-infinitiivi. Samas tekkis informandil ka kahtlus, kui ta oma valiku tegi (näide 12).

(12) Ütleksin *da*-infinitiivi, aga hakkam mõtlema, et see on vale. *Läheb*-verbil on sõltuvalt kontekstist kas *ma*- või *da*-infinitiiv. Aga niimoodi kõlab lihtsalt paremini. (Сказала бы *da*-infinitiiv, но начинаю думать, что это неправильно. У *läheb* в зависимости от контекста либо *ma*-, либо *da*-infinitiiv. Просто так лучше звучит.) (INF3)

Võib oletada, et informant ajas segi *minema* ja *tulema* verbid, kuna *tulema* võib esineda kas vajaduse või liikumise kontekstis. Sellisel juhul erineb sellega koos käiv infinitiiv.

Ainult INF5 tõi *minema*-verbi eraldi välja, öeldes, et sellega koos käib *ma*-infinitiiv. Muus osas sarnanevad saadud põhjendused eesti keele süntaksi seaduspärasustega, kuna osa informante on välja toonud liikumisverbiga konstruktsiooni. Vaatamata sellele ei mõelnud ükski informant infinitiivi rollile lauses lauseliikmena ning mõned toetuvad enamasti siiski sellele, kas sisuliselt toimub mingi tegevus, mitte vaid liikumine.

5. Ema oli valmis mind (aitama/aidata).

a. Aitama (5)

INF1, INF4, INF5, INF6 ja INF7 valisid *ma*-infinitiivi (näited 13–15).

(13) Koolist mäletan, et *valmis olema* on erand *on*-konstruktsioonidest. (Со школы помню, что *valmis olema* – это исключение из *on* конструкций.) (INF1)

- (14) Kui on mingid verbid nagu *olema* ja midagi, siis nendega võib olla nii *ma-* kui *da-*infinitiiv. Ma paneks *ma-*infinitiivi, aga tundub, et peab *olema da-*. (С какими-то глаголами, которые что-то *olema* – *ma-* и *da-*infinitiiv. Я бы поставила *ma-*, но кажется, что должно быть *da-*.) (INF6)
- (15) Kui ei ole *on*, vaid *olen*, siis on *ma-*infinitiiv (vrd *ta on võimeline seda tegema*). (Когда не *on*, а *olen*, тогда *ma-*infinitiiv.) (INF4)

b. Aidata (5)

Kõik teised informandid valisid *da-*infinitiivi. Ka siin oli mõnele informantidele tuttav teadmine, et *valmis olema* konstruktsioon nõuab mingit kindlat infinitiivi, kuid kõik ei osanud kindlalt öelda, kumba täpsemalt. (näited 16–19)

- (16) *da-*infinitiiv, sest on *aidata keda*. Sa ei ütle ju *aitama keda*. (*Aidata keda*, поэтому *da-*infinitiiv, ты же не говоришь *aitama keda*.) (INF2)
- (17) Mäletan, et *valmis olema* on reegel. Panen tunde järgi. (Помню, что *valmis olema* это правило. Ставлю по ощущениям.) (INF3)
- (18) *Oli valmis* on konstruktsioon, *da-*infinitiiv on sellepärast. Kuigi tegevus sooritatakse minu suhtes ja see võib kuidagi mõjutada ka. (*Oli valmis* – это конструкция, *da-*infinitiiv из-за этого. Хотя действие совершается надо мной и это может влиять.) (INF8)
- (19) Miski ei vihja *ma-*infinitiivile. *da-* on alati ja *ma-* on alati mingi vihjega. (Нет намек на *ma-*infinitiiv. *da-* – всегда, а *ma-* – с намеками.) (INF9)

Selle lause puhul antud vastused näitavad, et mõnele õppijatest jäi kooliõpingutest meelde, et *valmis olema* konstruktsioon on erand ja nõuab *ma-*infinitiivi. Teisi aga pani mõtlema infinitiivile eelnev verb, mis jällegi illustreerib, mille põhjal eesti keele õppijad oma infinitiivivalikuid teevad.

6. Brita motiveeris oma venda ülikooli (sisse astuma/sisse astuda).

a. Sisse astuma (3)

Siinses lauses valisid *ma-*infinitiivi ainult INF2, INF6 ja INF8. Üks nendest tegi valiku tunnetuse järgi. Teine *ma-*infinitiivi valinud informant toetus oma otsust tehes vene keelele. Vaatamata sellele, et õppija mainis ka soovi aspekti, mis nõuaks *da-*infinitiivi, valis ta siiski *ma-*infinitiivi (näide 20). Kolmanda õppija mõttekäik põhines teadmisel, et tegevusverbiga,

mille alla liigitas ta ka *motiveerima* -verbi, käib *ma* -infinitiiv. Samas hakkas õppija kahtlema, sest see tegevus on sooritatud kellegi suhtes, mis peaks tema meelest kuidagi konstruktsiooni mõjutama (näide 21).

(20) Vene keeles on *motiveerima* -verb nii *ma* - kui ka *da* -infinitiiviga. See on nii tegevuse algus kui ka soov. (В русском глагол *мотивировать* – это и *ma* -, и *da* -infinitiiv. Это и начало действия, и желание.) (INF6)

(21) Hakkasin kahtlema, sest tegevus sooritatakse kellegi suhtes. Kui on lihtsalt tegevus, siis *ma* -infinitiiv, kui aga kellegi suhtes, siis on teistmoodi. Vaieldav on, kirjutasin nii ja naa. (Появилось сомнение, потому что она совершает над кем-то действие. Если действие, то *ma* -infinitiiv, а если над кем-то, то по-другому. Спорно, и так, и так бы написал.) (INF8)

b. Sisse astuda (7)

Mõned *da* -infinitiivi valinud vastajad liigitasid *motiveerima* -verbi tunnete alla. Nende teada nõuavad tundeverbid *da* -infinitiivi (näited 22 ja 23). Teised tunnistasid, et tegid valiku välistamise teel: kui verb ei sobi ühegi kategooria alla, mis nõuaks *ma* -infinitiivi (nt liikumis-/tegevusverbid), siis valikuks on *da* -infinitiiv (näide 24). INF10 vastus viitab samuti sellele, et õppijatele võiks jääda selgitamata, et infinitiivi ei määra mitte ainult verb, vaid ka näiteks omadussõnaline konstruktsioon.

(22) Ei tea, *motiveerima* on tegevus või tunne, aga tundub pigem *sisse astuda* . (Не знаю *motiveerima* это действие или чувство, но чувствуется больше *sisse astuda* .) (INF1)

(23) Motivatsioon on ka tunne. (INF2)

(24) On verbid, millega koos käib kindlasti *ma* -infinitiiv. Kõikide teistega justkui kasutangi *da* -infinitiivi. (Есть глаголы с *ma* -, и как будто со всеми остальными *da* -infinitiiv говорю.) (INF10)

Vastajad püüdsid taas lähtuda infinitiiviga esineva verbi tähendusest ja omadusest ning suur osa proovis otsustada elimineerimise teel. Keegi nendest ei pööranud tähelepanu sihitisele, mis sel juhul osaliselt põhjustab ka *ma* -infinitiivi valikut. Kallas ja Pool (2026) on kirjeldanud seda ühendit konstruktsioonina, milles subjekt (alus) mõjutab objekti (sihitist) tegevust sooritama (Kallas, Pool 2026: 55). Kuna osa vastajatest liigitas *motiveerima* -verbi tunnete alla, siis mõjutab see nende valikut eksitavalt. See lause osutus samuti üheks keerulisematest selles keeletestis.

I vahekokkuvõte

Kõige sagedamini seostavad õppijad *ma*-infinitiivi kasutust põhiverbi kuulumisega tegevus- või liikumisverbide kategooriasse. *ma*-infinitiivi kasutust põhjendatakse samuti esinemisega koos *pidama*- ja *hakkama*-verbiga, kuid õppijad ei seosta neid modaalsuse ega tegevuse algusega, vaid seletus on, et nad kuuluvad siia rühma alla. Mõned vastajad mainisid korduvalt, et *ma*-infinitiivi kasutamiseks peab lauses olema mingi kindel tingimus, mida nad on koolis õppinud. Kui seda lauses ei ole, järelikult tuleb kasutada *da*-infinitiivi. Kõige keerulisemaks ühendiks osutus *võimeline olema*, mille puhul valis *ma*-infinitiivi vaid 20% vastajatest. Kõige vähem kahtlusi tekitas ühend *pidama* + *ma*-infinitiiv, mille puhul valis *ma*-infinitiivi 100% osalejaid.

7. Kuidas praegusest kriisist välja (tulema/tulla)?

a. Tulla (10)

Kõik informandid valisid selles lauses *da*-infinitiivi. Enamus vastajatest toetus kas oma sisemisele tunnetusele või sellele, kas miski peaks *ma*-infinitiivile vihjama. INF1, INF3 ja INF6 tõid välja, et lauses puudub teine verb peale infinitiivi ja isikut väljendav sõna ning et lause algab küsisõnaga (näited 25–27). INF5 seostas seda *et*-kõrvallause konstruktsiooniga, mis tema teada nõuab *da*-infinitiivi (näide 28).

(25) Ei ole mingit eelseisvat verbi ning kui seda ei ole, siis on *da*-infinitiiv.

(Никакого глагола нет предшествующего и когда его нет – *da*-infinitiiv.) (INF1)

(26) Ei ole mingit tegevust, ei toimu füüsiliselt midagi. (Нет действия, ничего физически не происходит.) (INF3)

(27) Küsisõnaga vist peab alati *da*-infinitiiv olema. (Вопросительное слово, с ними вроде *da*-infinitiiv должен стоять всегда.) (INF6)

(28) See on nagu siis, kui edasi tuleb *et*. Miski ei ütle ka, et peab olema *ma*-infinitiiv. (Как если дальше *et*. Ничего не говорит, что нужен *ma*-infinitiiv.) (INF5)

Kuigi lauses puudus *da*-infinitiiviga seostuv verb, ei tekitanud see õppijates eriti palju mõtteid ning vastused tulid üsna kiiresti. Mitu õppijat ütles välja fraasi *kuidas midagi teha* ning valis infinitiivi selle järgi. Kuigi eesti keeles peetakse *ma*-infinitiivi põhivormiks (vrd soome keelega, kus *da*-infinitiiv on esimene infinitiiv), aitas sellises vormis valjusti mõtlemine informantidel valikut teha.

8. Poiss sai isa käest (riidlema/riielda).

a. Riidlema (2)

Peaaegu iga osaleja küsis vastamise ajal, mida see lause tähendab, sest *sai riielda* (vene k *был наруган*) oli neile tundmatu konstruktsioon. Venekeelne tõlge aga ajas mõnesid informante segadusse, sellepärast et vene keelele toetudes seostaksid nad *riielda saama* hoopis tegevuse sooritamisega, mis nõuaks sel juhul *ma*-infinitiivi. Viimasele mõttele toetudes valisid INF3 ja INF8 *ma*-infinitiivi (näited 29 ja 30).

(29) See on tegevus, võttis isa käest. (Действие, взял из рук отца.) (INF3)

(30) Mulle tundub, et see on tegevus, *sai*... (Мне кажется это действие, *sai*...) (INF8)

b. Riielda (8)

Siinses lauses valis enamuse *da*-infinitiivi, põhjendades seda *saama*-verbiga just oskuste/võimaluste tähenduses, mille puhul nõuab see *da*-infinitiivi (näited 31 ja 32).

(31) Sest on *saama*, *da*-infinitiiv kõlab paremini, kuigi *sai riielda* on tegevus, mitte tunne. (Потому что *saama*, *da*-infinitiiv лучше звучит, хотя *был наруган* это действие, а не чувство.) (INF1)

(32) *Saan* on *da*-infinitiiviga, õppisin koolis pähe. (*Saan* – *da*-infinitiiv, в школе выучила.) (INF6)

Ka selle lause vastused näitasid, et liigendamise kategooriate alla võib olla eksitav, kuigi selle lause puhul langes see põhimõtte õige vastusega kokku. Siiski ei ole antud lause puhul tegemist tunde-, võimaluse- ega sooviverbiga, nagu see oleks lauses *ma saan seda teha*, vaid hoopis passiivilause liitõeldisega.

9. Poisil oli kavatsus kooli (minema/minna).

a. Minema (2)

INF2 tõi vaatamata mittesihetkeelepärasele valikule välja seda, et *kavatsema*-verb nõuab temagi meelest mingit konkreetset infinitiivi (näide 33).

(33) Kui *kavatsema*, siis on vist *minema*. (*Kavatsema* по-моему *minema*.) (INF2)

INF6 märkis, et *kavatsus*, *kavatsema* on reegel-konstruktsioon, kuid ei teadnud, millist täpset infinitiivi see nõuab (näide 34).

- (34) *Kavatsus, kavatsema* on koos *ma*-infinitiiviga. (Намереваться, собираться – это *ma*-infinitiiv.) (INF6)

b. Minna (8)

Enamus vastajatest valis siin *da*-infinitiivi, toetudes sellele, et *kavatsus* on omaette kategooria, mis nõuab *da*-infinitiivi. Mõned tegid valiku tunnetuse järgi, kuidas nende meelest paremini kõlab. See lause tekitas õppijates infinitiiviga seostuva verbi puudumise tõttu palju mõtteid, kuid mõned siiski seostasid verbi *kavatsema* sellest tuleneva nimisõnaga *kavatsus* (näited 35 ja 36). Ükski vastaja ei mõelnud selle peale, mis lauseliige oleks lauses infinitiiv, et teha valikut sellest lähtudes.

- (35) Poiss ei tee veel sisuliselt midagi, ainult planeerib. Planeerimine on tunne. Poisiga ei ole see verb kuidagi seotud, *oli kavatsus* ja *kavatsus* ise ei saa midagi teha. (Мальчик ничего еще не делает по смыслу, только планирует. Планирование – это чувства. С мальчиком этот глагол никак не связан, *oli kavatsus* – был план, план ничего не может делать.) (INF1)

- (36) *Oli kavatsus* on äkki sama kui *kavatsema*. *Kavatsema* on sama kui *soovima*, samasugune kategooria. (*Oli kavatsus*, наверное то же самое, что *kavatsema*. *Kavatsema* как *soovima*, в ту же категорию.) (INF7)

10. Poiss tahtis kommi (sööma/süüa).

a. Süüa (10)

Kõik informandid valisid siinses konstruktsioonis kindlalt *da*-infinitiivi, põhjendades oma valikut nii, et *tahtma*-verb kuulub tunde- ja sooviverbide alla, mis omakorda nõuavad *da*-infinitiivi. Ainult INF9 hakkas oma valikus kahtlema, kuid lõpuks aitas tal otsustada just valjusti mõtlemine (näide 37). Ükski vastaja ei seostanud seda konstruktsiooni modaalsuse või sihitisega.

- (37) See on ju soov... Jäin mõtlema, kui küsiti. *Tahan seda teha*, eks ju. (Это же желание... Задумалась, когда спросили. *Tahan seda teha*, так ведь.) (INF9)

11. (Reisima/Reisida) on tore.

a. Reisida (10)

Kõik vastajad valisid selles lauses *da*-infinitiivi. Peamisteks seletusteks olid intuiitiivne valik (mis kõlab paremini) ja tunnet väljendav sõna *tore*, mis viitab *da*-infinitiivile (näide 38). Üks

informant tõi selle lause puhul välja enda jaoks selgeks tehtud reegli, mis aitas tal otsustada *da*-infinitiivi kasuks (näide 39).

(38) *On tore*, midagi on selles *on tore*. See on konstruktsioon, elamus. (*On tore*, что-то в *on tore* есть. Это конструкция, впечатление.) (INF7)

(39) Peaaegu kõik konstruktsioonid koos *on*-verbivormiga, v.a *valmis olema* nõuavad *da*-infinitiivi. (Почти все конструкции с *on*, кроме *valmis olema*, требуют *da*-infinitiiv.) (INF1)

Nagu oli juba mainitud, tundub õppijatele, et tavalisem ja sagedasem on *da*-infinitiiv, mistõttu juhul, kui lauses puudub mingi muu tunnus, mille järgi õppijad infinitiivi valiksid, panevad nad selle. Mõned seostasid sõna *tore* tundeverbide kategooriaga, mis on nende keelekasutuses produktiivne.

12. Isa soovitas pojalt spordiga (*tegelema/tegeleda*).

a. Tegeleda (10)

Kõik vastajad valisid selles lauses *da*-infinitiivi. Mõned toetusid oma suhtlemiskogemusele, nt INF10 (näide 40).

(40) Ma ei ole kuulnud, et *soovitama*-verbiga oleks *ma*-infinitiiv. (Не слышала, чтобы с *soovitama* использовали *ma*-infinitiiv.) (INF10)

Teised tõi välja, et *soovitama* on soovi- ja tundeverb, mis nõuab *da*-infinitiivi (näited 41 ja 42).

(41) See on *à la* tundeverb. (Это а-ля глагол желания.) (INF7)

(42) See on tundeverb. (Это глагол желания.) (INF8)

13. Ma võin (*võtma/võtta*) koti kaasa.

a. Võtta (10)

Kõik vastajad valisid selles lauses *da*-infinitiivi ning põhjenduseks on enamasti välja toodud kinnistunud konstruktsioon *võin + da*-infinitiiv. INF1 liigendas aga *võima*-verbi tundeverbide alla ning INF2 tõi selle välja nagu erandi (näide 43). INF3 toetus siinkohal sisemisele tunnetusele, tuues välja tema enda märgatud *da*-infinitiivi esinemissagedust (näide 44).

(43) *Võin võid võtta* [viidates eesti keeleväanajale *võib võid võtta või ei või võid võtta*], jätsin selle meelde ja selle järgi otsustangi. See on erand, sest ei ole tundeverb.

(*Võin võid võtta*, запомнила фразу и по ней ориентируюсь. Это исключение, потому что не чувство.) (INF2)

- (44) *da*-infinitiiv esineb statistiliselt sagedamini. Kui kahtlen, siis panen selle. Kõlab ka hästi. (Статистически *da-infinitiiv* чаще встречается. Когда сомневаюсь его ставлю. Звучит тоже хорошо.) (INF3)

Nendest vastustest tuleb ka hästi välja see, et õppijatel on kooliõpingute ajast loodud mingi kindel süsteem, millele nad oma valikuid tehes tuginevad. Kuigi *võima*-verb on tegelikult modaalverb, mis siin kuulub liitöeldise koosseisu, lähtusid informandid siiski oma kategoriseerimise põhimõtetest.

II vahekokkuvõte

da-infinitiivi kasutust seostavad õppijad kõige sagedamini tunde-, soovi- ja võimalikkust väljendavate verbidega. Lisaks täheldas mitu informanti, et *da*-infinitiiv esineb statistiliselt sagedamini. See jäi õppijatele kas koolist meelde või oli nende isiklik tähelepanek. Sageli tegid informandid valiku ka puhtalt tunde järgi. Enamasti osutasid sellised valikud õigeks ning tihtipeale esinesid tunnetusel põhinevad valikud nende lausete puhul, kus ei olnud võimalik toetuda eelnevalt kirjeldatud kategooriatele, näiteks siis, kui *da*-infinitiiv esineb lauses aluse, iseseisva öeldise või täiendi rollis, olles sel juhul lauses ainuke verbivorm. Peaaegu kõik *da*-infinitiiviga laused kogusid 100% õigeid vastuseid. Probleemsemateks kohtadeks osutasid ühendid *riielda saama*, kuna enamuse õppijatest ei saanud lause tähendusest aru, ning *oli kavatsus + da-infinitiiv*, kus *da*-infinitiiv esineb koos nimisõnaga ja on täiendi rollis.

6. Informantide üldised teadmised *ma-* ja *da-*infinitiivi kasutamisest

Selles peatükis käsitletakse õppijate vastuseid küsimustele, mida küsiti pärast keeletesti sooritamist. Küsimuste eesmärk oli välja selgitada, kuidas õppijad teadvustavad endale infinitiivide kasutamist ning mis on vaatamata kõrgele keeleoskuse tasemele selle teema juures siiani keeruline või arusaamatu.

Vestluste käigus tuli välja, et E2 õppijate infinitiivide valik ei põhine alati kindlatel reeglitel, vaid sageli sõltub see konkreetsest verbist, mida infinitiiv laiendab, ning selle sisulisest tähendusest. Vastajad tõid välja, et enamasti peavad nad lihtsalt meelde jätma, millise verbiga koos käib mingi infinitiiv. Vabas kõnes toimub nende valik tihtipeale sisemise tunnetuse põhjal. Mitme osaleja sõnul püüavad nad vahepeal vältida neid ühendeid, milles pole kindlad, ning kasutada turvalisemaid variante (näide 45).

- (45) *Lähen* verbi püüan mitte kasutada, et ämbrisse mitte astuda. *Peana* ja *hakkan* verbides olen 100% kindel. Kasutan turvalisi konstruktsioone. (*Lähen* стараюсь не говорить, чтобы не опростоволоситься. *Peana* и *hakkan* уверена сто процентов. Использую безопасные конструкции.) (INF9)

*ma-*infinitiivi seostatakse kõige sagedamini tegevuse sooritamist ja liikumist väljendavate verbidega ning konkreetsetel tegusõnadega *hakkama* ja *pidama*. *da-*infinitiivi seostatakse kõige rohkem soovi ja tundeid väljendavate verbidega (nt *tahtma*, *soovima*). Õppijad täheldasid, et *da-*infinitiivi puhul ei ole neil nii kindlaid kategooriaid kui *ma-*infinitiivi puhul. Seega on neil tekkinud arusaam, et *da-*infinitiivi kasutatakse üldjuhul ning *ma-*infinitiivi jaoks peab olema tingimus. Mitu informanti märkis samuti, et keeletesti sooritamise ajal ei lugenud nad tervet lauset, vaid otsisid verbe, mis viitaksid konkreetsele infinitiivile (näide 46).

- (46) Otsin lausest välja verbi ja tervet lauset ei loegi. (Глаголы высматриваю, предложение не читаю.) (INF6)

See näitab jälle, et õppijate arusaam infinitiivide kasutamisest põhineb nn markersõnadel, mitte infinitiivi süntaktilisel funktsioonil või terviklikul lausekonstruktsioonil. Enamus õppijatest tõi välja, et koolis seletati infinitiivide teemat kategooriate abil: millised verbid nõuavad *ma-*infinitiivi ja millised *da-*infinitiivi. Mõned meenutasid kooliõpingutest samuti, et *da-*infinitiiv esineb sagedamini kui *ma-*infinitiiv. Lisaks õpetati informantidele kindlaid sõnu või konstruktsioone, mis ei kuulu näiteks liikumis- või tundeverbide alla, vaid oleksid nii-öelda erandid. Õppimise ajal oli vastajate sõnul koolis kasutatud ka visuaalseid abivahendeid nagu

näiteks tabelid infinitiividega. Mõned õppijad toetuvad neile materjalidele siamaani. Osalejad tõid samuti välja, et koolis tundsid nad puudust näitelausetest. Nende sõnul jääks selliste ühendite abil infinitiivide süsteem paremini meelde, võrreldes üksiksõnadega (näide 47).

- (47) Tundub, et kõik on nendega [infinitiividega] selge, ei ole mingeid raskusi, kuigi kui oleks selgelt välja toodud, mida mismoodi kasutatakse, oleks asi selgem. Need tabelid koolis ei aita kuidagi meelde jätta. (Наверное, все с ними понятно, не испытываю трудностей, но если бы точно наглядно разложили, что как используется, то было бы понятнее. Таблицы в школе никак не помогают запомнить.) (INF8)

Infinitiivide kasutamisel mängib suurt rolli esimesena esinev verb, mis määrab ära, millist infinitiivi järgmine verb vajab. Eriti keeruliseks muutuvad olukorrad, kus lauses on mitu verbi järjest, näiteks *võin hakata tegema*, kus tuleb korruga arvestada mitme verbi tingimustega. Üldiselt ei tundu infinitiivide kasutamine informantidele suure raskusena, kuna sageli leiavad nad olukorrale sobiva väljendi kas keeletunnetusele või harjumusele põhinedes. Kirjutamisel tuleb aga nende sõnul rohkem mõelda reeglitele, kuna vene keeles infinitiivide süsteem puudub. Ebakindlust tekib ka harvem kasutatavate verbide puhul, kui ei ole kohe selge, kumba infinitiivi kasutada. Mõned sõnad ja konstruktsioonid nagu *on hea* või *on raske* tekitavad samuti kahtlusi, kuna puudub verb, millele toetuda. Mõned õppijad tõid välja, et vahepeal kasutavad nad automaatselt vale vormi, isegi kui reegel on tegelikult teada (näide 48; vt ka Pool, Teral 2025: 178).

- (48) Kõnes jään tihti mõtlema ja kui räägin kiiresti, siis võin ka kõige tavalisemates [konstruktsioonides] vigu teha, nagu *pean teha*. (В речи часто задумываюсь, если быстро говорю, то даже самые обычные могу сказать неправильно, типа *pean teha*.) (INF10)

Üldiselt on infinitiivide kasutuse põhimõte õppijatele arusaadav ja selleks on süsteem olemas, kuid ebakindlust tekib detailides ja harvemates olukordades, kus kasutusharjumus ei ole veel kinnistunud. Selgus, et juhul, kui õppijad vajavad abi infinitiivi valikuga, kasutavad nad kõige sagedamini Sõnaveebi ja „Eesti-vene sõnaraamatut“ (EVS). Varuvariantidena tõid vastajad välja kas lause või konstruktsiooni vaatamist otsingumootorist või emakeelsete kõnelejade käest küsimist. Ainult üks kümnest informandist ütles, et kontrollib infinitiivide kasutust ChatGPT tehisaru abil, kuna temal on tasuline versioon. Samas tõi teine informant välja, et ei usaldaks tehisarule eesti keele grammatika kontrollimist

Kokkuvõte

Bakalaureusetöö eesmärk oli välja selgitada, kuidas vene emakeelega eesti keele õppijad põhjendavad oma valikuid *ma-* ja *da-*infinitiivi kasutamisel ning analüüsida, kuidas on vastav teema käsitletud eesti keele õppematerjalides. Uurimuse käigus selgus, et infinitiivi valimisel mängib õppijate jaoks kõige tähtsat rolli lauses olemasolev verb, mis peaks tingima konkreetse infinitiivi. Selgus, et ükskõik milline muu sõnaliik ei vihja informantidele, kumba infinitiivi kasutada. Mõnedel juhtudel võib teine lauseliige, mis ei ole verb, õppijaid hoopis eksitada. Erandiks on sel juhul vaid mõned ühendid, mida õpetati informantidele koolis nagu üksikjuhtumeid. Tuli välja, et *da-*infinitiiv on õppijate jaoks alati kõige turvalisem valik, kui ei tea täpselt, milline infinitiiv peaks olema. Põhimõte võib tulla õppijatel sellest, et *da-*infinitiiv esinebki eesti keeles kaks ja pool korda rohkem kui *ma-*infinitiiv (vt pkt 2). Lisaks oskasid õppijad loetleda vestluse käigus tingimusi, miks peaks kasutama *ma-*infinitiivi. See omakorda viitab, et õppijad on oma keelekasutusest teadlikud.

III kooliastme ning gümnaasiumi õpikute hulgas on kokku seitse õpikut, kus on esitatud vähemalt mingi seletus, kuidas tuleb valida infinitiivi konkreetsetes olukorras. 11 õpikus ei ole infinitiivide teemat mingiski vormis mainitud. Enamuses õpikutest, kus on infinitiivide teema, põhineb käsitlus kas eelseisva verbi semantikal (nt *minema* on liikumisverb, liikumisverbiga käib *ma-*infinitiiv) või tuuakse infinitiivivalikut välja nagu reksiooni (nt *hakkama + ma-infinitiiv*). Kahes õpikus seitsmest on mainitud infinitiivi süntaktilist funktsiooni, kuid sellele ei pööratud eriti tähelepanu ja teemaplokk ei olnud otseselt infinitiividega seotud.

Analüüs näitab, et õppijate selgitused ja õpikute käsitlused klappivad suuresti kokku. See tähendab, et nii õpikutes kui ka õppijate selgitustes seostatakse infinitiivi valikut peamiselt sellega koos esineva verbi tähendusega või loetletakse verbe, mille järel tuleb kasutada kindlat infinitiivivormi, käsitledes seda põhiverbi reksioonilise laiendina. Infinitiivi enda tähendusele ja süntaktilisele funktsioonile pööratakse vähe tähelepanu. Ootuspäraseks osutus asjaolu, et ükski õppija ei mõtle infinitiivi süntaktilisest funktsioonist, mis võib tuleneda sellest, et niisugune õpetamisviis ei ole eesti keele teise keelena õppematerjalide jaoks tavaline. Kõigis õpikutes ei ole selgituse kõrval näitelauset, mida on õppijad vestluse jooksul välja toonud kui puudust. Kuna valdavas enamuses õpikutest ei ole infinitiivide teemat puudutatud, võib see olla seotud asjaoluga, miks mitmed õppijad meenutasid infinitiivi valimise käigus erinevaid illustratiivseid materjale, mida õpetajad on koolis näidanud.

Kirjandus

Banerjee, Jayanti. 2004. *Qualitative Analysis Methods. Reference Supplement to the Preliminary Pilot Version of the Manual for Relating Language Examinations to the Common European Framework for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Section D*. Strasbourg: Council of Europe. <https://rm.coe.int/1680667a1f> (Vaadatud 31.03.2026)

Chomsky, Noam. 1980. *Rules and Representations*. Oxford: Basil Blackwell.

Ellis, Rod. 1994. *The Study of Second Language Acquisition*. Oxford: Oxford University Press.

Erelt, Mati. 2017. Sekundaartarindiga laused. Mati Erelt & Helle Metslang (toim), *Eesti keele süntaks* (Eesti keele varamu III), 771–790. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Erelt, Mati & Helle Metslang (toim). 2017. *Eesti keele süntaks*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Gass, Susan M. & Alison Mackey. 2000. *Stimulated recall methodology in second language research*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Guštšina, Tatjana. 2012. *ma- ja da-infinitiivi kasutamise omandamisest Narva Kreenholmi Gümnaasiumi kümnendates klassides*. Magistritöö. Tartu Ülikool, eesti ja üldkeeleteaduse instituut.

Kaivapalu, Annekatrin. 2007. Äidinkieli vieraiden kielten opiskelussa – etu vai haitta? Oppijoiden käsityksiä lähdekielen vaikutuksesta kohdekielen oppimiseen teorioiden ja tutkimustulosten valossa. *AFinLAN vuosikirja* 37. 289–309. <https://journal.fi/afinlavk/article/view/59982> (Vaadatud 15.04.2026)

Kallas, Jelena & Raili Pool. 2026. Konstruktsioonikandidaatide leidmine eesti keele konstruktikoni jaoks. *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat* 22. 45–62. <https://doi.org/10.5128/ERYa22.03>

Kivi, Saale. 2013. *Vene õpilaste vead eesti keele infinitiivide kasutamisel*. Magistritöö. Tartu Ülikool, eesti ja üldkeeleteaduse instituut.

Parker, Chris, Sam Scott & Alistair Geddes. 2019. Snowball sampling. *SAGE Research Methods Foundations*. <https://eprints.glos.ac.uk/6781/> (Vaadatud 03.04.2026)

Penjam, Pille. 2008. *Eesti kirjakeele da- ja ma-infinitiiviga konstruksioonid* (Dissertationes Philologiae Estonicae Universitatis Tartuensis 23). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Pool, Raili & Maarika Teral. 2025. *See kõik on lihtsalt nii huvitav, kõik need käänded ja:* Motiveeritud keeleõppijate kogemused ja eelistused eesti keele grammatika õppimisel. *Lähivõrdlusi. Lähivertailuja* 35. 167–197. <https://doi.org/10.5128/LV35.05>

Ratassepp, Maria. 2005. Vene abiturientide vead eesti keele verbirektsioonis. – Raili Pool (toim), *Teine keel. Uurimusi eesti keele kui teise keele omandamisest* (Tartu Ülikooli eesti keele (võõrkeelena) õppetooli toimetised 5), 111–134. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Eesti keele kui teise keele õpikud III kooliastmele ja gümnaasiumile

Krall, Ingrid; Saarso, Kristi; Sõrmus, Elle 2007. Eesti keele õpik vene õppekeelega koolile. 7. klass. Tallinn: Ilo.

Mangus, Inga; Simmul, Merge 2018. Minu eesti keel. Eesti keele õpik vene õppekeelega koolile. 7. klass. Tallinn: Kirjatark.

Krall, Ingrid; Saarso, Kristi; Sõrmus, Elle 2004. Eesti keele õpik vene õppekeelega koolile. 8. klass. Tallinn: Ilo.

Mangus, Inga; Simmul, Merge 2019. Minu eesti keel. Eesti keele õpik vene õppekeelega koolile. 8. klass. Tallinn: Kirjatark.

Siirak, Aino 2015. Eesti keele õpik vene õppekeelega kooli 8. klassile, 1. ja 2. osa. Tallinn: Koolibri.

Kitsnik, Mare 2004. Eesti keele õpik vene õppekeelega koolile. 9. klass. Tallinn: Ilo.

Mangus, Inga; Simmul, Merge 2020. Minu eesti keel. Eesti keele õpik vene õppekeelega koolile. 9. klass. Tallinn: Kirjatark.

Siirak, Aino 2016/2017. Eesti keele õpik vene õppekeelega kooli 9. klassile, 1. ja 2. osa. Tallinn: Koolibri.

Kitsnik, Mare 2019/2020. Sõnajalaõis. Gümnaasiumi eesti keele kui teise keele õpik, 1. osa. B2.1 ja 2. osa B2.2. Tallinn: Koolibri.

Mangus, Inga; Simmul, Merge 2021. Minu eesti keel. Eesti keele kui teise keele õpik gümnaasiumile. Tallinn: Kirjatark.

Rüütli, Malle; Viilipus, Ele 2007. Eesti keele õpik vene õppekeelelega gümnaasiumi 10. klassile. Tallinn: Koolibri.

Rüütli, Malle; Viilipus, Ele 2008. Eesti keele õpik vene õppekeelelega gümnaasiumi 11. klassile. Tallinn: Koolibri.

Rüütli, Malle; Viilipus, Ele 2009. Eesti keele õpik vene õppekeelelega gümnaasiumi 12. klassile. Tallinn: Koolibri.

Rüütli, Malle; Viilipus, Ele 2008. Eesti keele õpik vene õppekeelelega gümnaasiumi 11. klassile. Tallinn: Koolibri.

Rüütli, Malle; Viilipus, Ele 2009. Eesti keele õpik vene õppekeelelega gümnaasiumi 12. klassile. Tallinn: Koolibri.

Sooneste, Maie 2007. Eesti keele õpik: vene õppekeelelega gümnaasium: kesk- ja kõrgtase. Tallinn: Varrak.

Использование *ma-* и *da-*инфинитива глазами изучающих эстонский язык с русским родным языком. Резюме

Тема данной бакалаврской работы была выбрана в связи с интересом автора к использованию языка изучающими эстонский язык как второй и к грамматике эстонского языка. Работа сосредоточена на *ma-* и *da-*инфинитиве, которые играют важную роль в синтаксисе эстонского языка и поэтому являются важной частью преподавания эстонского языка как второго. Для носителей русского языка осложняется данная тема тем, что в русском языке отсутствует эквивалент *ma-* и *da-*инфинитива: используется только одна форма инфинитива (глагольная форма на -ть).

Целью бакалаврской работы было выяснить, как русскоязычные изучающие эстонский язык объясняют свой выбор при использовании *ma-* и *da-*инфинитива, а также проанализировать, как данная тема представлена в учебных материалах по эстонскому языку как иностранному. Информантами исследования стали взрослые учащиеся в возрасте от 18 до 23 лет, изучавшие эстонский язык как второй язык как в основной школе, так и в гимназии. С участниками были проведены интервью, в ходе которых они выполняли языковой тест и одновременно объясняли свои ответы. Все интервью проводились на русском языке по желанию информантов, поскольку на родном языке они могли дать более подробные и точные ответы.

В работе были поставлены следующие вопросы:

- 1) как тема *ma-* и *da-*инфинитива представлена в учебных материалах для III школьной ступени и гимназии;
- 2) каким образом учащиеся объясняют свой выбор инфинитивов;
- 3) на что опираются учащиеся при выборе того или другого инфинитива;
- 4) как учащиеся связывают использование инфинитивов с тем, как преподавалась данная тема на уроках эстонского языка как второго в школе.

Поскольку одной из целей работы было выяснить, на что опираются учащиеся при выборе *ma-* и *da-*инфинитива, в качестве метода сбора данных были выбраны интроспекция и ее подвид – метод „мышления вслух“. Интроспекция позволяет исследовать знания изучающих о целевом языке и понять, на чём основаны их языковые решения. Метод „мышления вслух“ подразумевает, что информант одновременно выполняет задание и озвучивает свои мысли. Материал исследования был получен с помощью составленного автором языкового теста из 13 предложений. В каждом

предложении участникам необходимо было выбрать *ma-* или *da-*инфинитив. Предложения были составлены таким образом, чтобы в них были представлены основные синтаксические функции инфинитивов в эстонском языке, а также наиболее знакомые информантам конструкции. Шесть предложений предполагали использования *ma-*инфинитива и семь – *da-*инфинитива. Во время выполнения теста информанты должны были одновременно объяснять, на что они опирались при своем выборе. После теста участникам задавались дополнительные вопросы:

- 1) по каким принципам информант выбирает инфинитив;
- 2) как эта тема преподавалась в школе;
- 3) что в связи с темой инфинитивов вызывает трудности;
- 4) где информанты обычно ищут информацию об использовании одного или второго инфинитива.

Результаты исследования показали, что при выборе инфинитива наиболее важную роль для учащихся играет присутствующий в предложении глагол, который, по их мнению, определяет выбор конкретного инфинитива. Выяснилось, что другие части речи практически не помогают информантам определить нужный инфинитив, а в некоторых случаях могут даже вводить в заблуждение. Исключением являются отдельные устойчивые сочетания, которые преподавались в школе как исключения из правил. Также было установлено, что *da-*инфинитив воспринимается учащимися как наиболее безопасный вариант в ситуациях, когда они не уверены в выборе формы.

Анализ учебных материалов показал, что только в семи учебниках из 18 содержатся объяснения темы инфинитивов эстонского языка, тогда как в одиннадцати учебниках тема инфинитивов не рассматривается вообще. В большинстве учебников объяснение основывается либо на семантике предшествующего глагола, либо преподносится как свод правил, которые нужно выучить. Лишь в двух учебниках упоминается синтаксическая функция инфинитива, однако этому аспекту уделяется минимальное внимание. Результаты анализа данных показали, что объяснения учащихся во многом совпадают с подходами, представленными в учебниках. И учебные материалы, и сами учащиеся в основном связывают выбор инфинитива со значением рядом стоящего глагола или воспринимают его как конструкцию, которую нужно выучить наизусть. Ожидаемым оказался тот факт, что ни один из информантов не рассматривал инфинитив с точки зрения его синтаксической функции, поскольку такой подход практически отсутствует в учебных материалах для изучающих эстонский язык как второй.

Lisa 1. E2 õpikute infinitiivide käsitlese ülevaade

III kooliastme ja gümnaasiumi E2 õpikute infinitiivide teema käsitlese ülevaade.

Õpik	<i>ma</i> -infinitiiv	<i>da</i> -infinitiiv
Krall, Ingrid; Saarso, Kristi; Sõrmus, Elle 2007. Eesti keele õpik vene õppekeelega koolile. 7. klass. Tallinn: Ilo.	<i>ma</i> - ja <i>da</i> -infinitiivi kasutamine sõltub konkreetsest tegusõnast. Tabelis on välja toodud <i>ma</i> -infinitiiviga kasutatavad: <i>minema, tulema, sõitma, ruttama, kiirustama, pidama, õppima, õpetama, hakkama, jääma, kutsuma, viima, valmis olema, nõus olema.</i>	<i>ma</i> - ja <i>da</i> -infinitiivi kasutamine sõltub konkreetsest tegusõnast. Tabelis on välja toodud <i>da</i> -infinitiiviga kasutatavad: <i>saama, soovima, tahtma, kavatsema, võima, oskama, tohtima, lootma, kartma, tuleb, meeldib, on kasulik, on huvitav, on vaja.</i> <i>da</i> -infinitiivi kasutatakse ka koos küsisõnadega: <i>kuidas, kuhu, kust, keda, mida, miks</i>
Mangus, Inga; Simmul, Merge 2018. Minu eesti keel. Eesti keele õpik vene õppekeelega koolile. 7. klass. Tallinn: Kirjatark.	Ei käsitletud.	Ei käsitletud.
Siirak, Aino 2014. Eesti keele õpik vene õppekeelega kooli 7. klassile. Tallinn: Koolibri.	Tegusõnad, mis väljendavad peamiselt tegevuse algust (<i>hakkan</i>), liikumist (<i>lähen</i>), kohustust (<i>pean</i>), nõuavad enda järel <i>ma</i> -infinitiivi.	Tegusõnad, mis väljendavad peamiselt võimalust (<i>võin</i>), soovi või suhtumist (<i>soovin</i>), nõuavad enda järel <i>da</i> -infinitiivi. Ka küsisõnadele järgneb <i>da</i> -infinitiiv.
Krall, Ingrid; Saarso, Kristi; Sõrmus, Elle 2004. Eesti keele õpik vene õppekeelega koolile. 8. klass. Tallinn: Ilo.	<i>ma</i> -infinitiiv väljendab sihtkohta ja teise tegevuse suhtes järgnevat tegevust.	Ei käsitletud.

<p>Mangus, Inga; Simmul, Merge 2019. Minu eesti keel. Eesti keele õpik vene õppekeelega koolile. 8. klass. Tallinn: Kirjatark.</p>	<p>Ei käsitletud.</p>	<p>Ei käsitletud.</p>
<p>Siirak, Aino 2015. Eesti keele õpik vene õppekeelega kooli 8. klassile, 1. ja 2. osa. Tallinn: Koolibri.</p>	<p>Esimeses osas infinitiive ei käsitletud. 2. osa: <i>ma</i>-infinitiiv kasutatakse 1. liikumist ning aktiivset tegevust väljendavate verbidega: <i>Pühapäeval läheme matkama.</i> <i>Me sõidame Otepäüle suusatama.</i> <i>Malle õpib fotoringis pildistama.</i> 2. verbidega <i>hakkama, pidama (pean), jääma</i> 3. fraasidega <i>olen nõus, olen harjunud, olen valmis</i></p>	<p>Esimeses osas infinitiive ei käsitletud. 2. osa: <i>da</i>-infinitiivi kasutatakse 1. soovi, võimalust, võimet, tahet ja tunnet väljendavate verbidega: <i>Minu õde tahab ülikooli astuda.</i> <i>Kas sa oskad seda lauset tõlkida?</i> <i>Meie perekond armastab matkata.</i> 2. fraasidega <i>on vaja, on raske, on hea, mulle meeldib, on igav</i> jne.</p>
<p>Kitsnik, Mare 2004. Eesti keele õpik vene õppekeelega koolile. 9. klass. Tallinn: Ilo.</p>	<p>16 näidislauset, kus on esitatud 7 <i>ma</i>-infinitiivi nõudvat verbi: <i>läheb, hakkab, viib, peab, sundida, õpib, tuleb.</i></p>	<p>16 näidislauset, kus on esitatud 13 <i>da</i>-infinitiivi nõudvat verbi ja fraasi: <i>ei saa, laseb, tahavad, võib, lasta, ei tohi, tuleb, oskavad, palub, püüavad, on ohtlik, on vaja ja on võimalik</i>)</p>
<p>Mangus, Inga; Simmul, Merge 2020. Minu eesti keel. Eesti keele õpik vene õppekeelega koolile. 9. klass. Tallinn: Kirjatark.</p>	<p>Ei käsitletud.</p>	<p>Ei käsitletud.</p>

<p>Siirak, Aino 2016/2017. Eesti keele õpik vene õppekeelega kooli 9. klassile, 1. ja 2. osa. Tallinn: Koolibri.</p>	<p>Esimeses ega teises osas infinitiive ei käsitletud.</p>	<p>Esimeses ega teises osas infinitiive ei käsitletud.</p>
<p>Kitsnik, Mare 2019/2020. Sõnajalaõis. Gümnaasiumi eesti keele kui teise keele õpik, 1. osa. B2.1 ja 2. osa B2.2. Tallinn: Koolibri.</p>	<p>Esimeses osas:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. pealkiri „hakkama + <i>ma</i>-infinitiiv“ lisatud näidislaused 2. pealkiri „pidama + <i>ma</i>-infinitiiv“ lisatud näidislaused <p>Teises osas infinitiive ei käsitletud.</p>	<p>Esimeses osas: pealkiri „tahtma + <i>da</i>-infinitiiv“ Teises osas infinitiive ei käsitletud.</p>
<p>Mangus, Inga; Simmul, Merge 2021. Minu eesti keel. Eesti keele kui teise keele õpik gümnaasiumile. Tallinn: Kirjatark.</p>	<p>Ei käsitletud.</p>	<p>Ei käsitletud.</p>
<p>Rüütli, Malle; Viilipus, Ele 2007. Eesti keele õpik vene õppekeelega gümnaasiumi 10. klassile. Tallinn: Koolibri.</p>	<p>Ei käsitletud.</p>	<p>Ei käsitletud.</p>

<p>Rüütli, Malle; Viilipus, Ele 2008. Eesti keele õpik vene õppekeelelega gümnaasiumi 11. klassile. Tallinn: Koolibri.</p>	<p>Õeldiseks võib olla ka tegevuse algust või lõppu märkiv tegusõna koos verbi käändelise vormiga (nt <i>Me hakkame filmi vaatama</i>). Määrusena esineb ka lauselühend (nt <i>Kutsusin õe lõunat sööma</i>).</p>	<p>Aluseks võib olla ka muu sõnaliigi sõna, kui ta esineb nimisõna tähenduses (nt <i>Laulda on mõnus</i>). Öeldistäiteks võib olla ka <i>da</i>-infinitiiv, kui tegusõna <i>olema</i> on tähenduses <i>tähendama</i> (nt <i>Vähem süüa on (=tähendab) kauem elada</i>). Täiendiks võib olla <i>da</i>-tegevusnimi, kui ta kuulub nimisõna juurde ja vastab küsimusele <i>missugune?</i> (nt <i>Mul on soov minna (missugune soov?) kinno</i>).</p>
<p>Rüütli, Malle; Viilipus, Ele 2009. Eesti keele õpik vene õppekeelelega gümnaasiumi 12. klassile. Tallinn: Koolibri.</p>	<p>Ei käsitletud.</p>	<p>Ei käsitletud.</p>
<p>Sooneste, Maie 2007. Eesti keele õpik: vene õppekeelelega gümnaasium: kesk- ja kõrgtase. Tallinn: Varrak.</p>	<p>Ei käsitletud.</p>	<p>Ei käsitletud.</p>

Lisa 2. Keeletesti lõppversioon

1. Poiss sai isa käest (riidlema/riielda).
2. Jüri läheb homme eksamit (kirjutama/kirjutada).
3. Isa soovitas pojalt spordiga (tegelema/tegeleda).
4. Mari hakkas (tegelema/tegeleda) kergejõustikuga sellest aastast.
5. (Reisima/Reisida) on tore.
6. Brita motiveeris oma venda ülikooli (sisse astuma/sisse astuda).
7. Ta on võimeline seda (tegema/teha).
8. Poiss tahtis kommi (sööma/süüa).
9. Kuidas praegusest kriisist välja (tulema/tulla)?
10. Ema oli valmis mind (aitama/aidata).
11. Ma võin (võtma/võtta) koti kaasa.
12. Poisil oli kavatsus kooli (minema/minna).
13. Pidin (sooritama/sooritada) selle testi juba eelmisel nädalal.

Lisa 3. Nõusolekuvorm

Nõusolek osalemiseks vestluses ja andmete kasutamiseks bakalaureusetöös

Kinnitan, et olen nõus osalema vestluses, mille viib läbi Kristiina Tomilova oma bakalaureusetöö raames.

Mõistan, et vestluse käigus kogutud andmeid kasutatakse ainult teaduslikel eesmärkidel bakalaureusetöös. Minu isikuandmeid käsitletakse konfidentsiaalselt ning neid ei avaldata viisil, mis võimaldaks minu isikut tuvastada.

Mul on õigus igal ajal oma nõusolek tagasi võtta.

Nimi:

Kuupäev:

Allkiri:

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kristiina Tomilova,

1) annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „*ma-* ja *da-*infinitiivi kasutus vene emakeelega eesti keele õppijate pilgu läbi“, mille juhendaja on Raili Pool, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada Tartu Ülikooli digitaalarhiivi kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;

2) annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;

3) olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;

4) kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

21.05.2026